

УДК 82.03=03.111=161.2

В.В. Риб'як

Академія внутрішніх військ МВС України, Харків

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ СПОРУ В ПРАВООХОРОННОМУ ДИСКУРСІ В АСПЕКТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ)

Комунікативні стратегії та тактики спору в правоохоронному дискурсі в аспекті англо-українського перекладу (на матеріалі американських художніх фільмів).

Уточнено поняття спору в проекції на діяльність сил охорони правопорядку. Виявлені основні комунікативні стратегії та тактики спору в правоохоронному дискурсі. Обґрунтовано, що переклад комунікативних стратегій та тактик спору у правоохоронній сфері залежить від умов дискурсу.

Ключові слова: *спір, правоохоронний дискурс, комунікативна тактика, комунікативна стратегія, способи перекладу.*

Вступ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується поглибленим інтересом до проблем галузевої комунікації. Чільне місце серед нагальних проблем галузевої комунікації посідає спілкування у правоохоронному дискурсі. Це зумовлено низькою об'єктивних причин. По-перше, реалії життя сьогодення ставлять нові завдання перед офіцерами правоохоронних структур, а саме – несилоне вирішення конфліктних ситуацій, особливо у ситуаціях захоплення заручників або під час затримання злочинців, тому головним завданням правоохоронців стає переконати правопорушників у необхідності підкоритися нормам права та співпрацювати із представниками закону. Для того щоб досягти таких цілей, офіцери-правоохоронці повинні мати високий рівень комунікативної підготовки, що включає знання, які саме комунікативні стратегії та тактики можна використовувати під час різних типів конфліктної взаємодії та мовні засоби, які використовуються для реалізації певних комунікативних стратегій і тактик. По-друге, розширення міжнародного співробітництва потребує постійної співпраці правоохоронців різних країн світу у спільній миротворчій діяльності, тому проблеми перекладу в аспекті галузевої комунікації набувають все більшої актуальності. Отже, однією з основних проблем комунікації у правоохоронному дискурсі виступає відтворення комунікативних тактик і стратегій мовою перекладу.

Аналіз останніх досягнень та публікацій.

Проблеми мовної комунікації в правоохоронному дискурсі отримали широке висвітлення в монографії Пелепейченко Л.М. [5], але питання, пов'язані з відтворенням комунікативних тактик і стратегій спору в аспекті англо-українського перекладу ще залишаються недостатньо розробленими, що доводить актуальність теми цієї статті.

Мета статті – обґрунтувати способи адекватного відтворення в перекладі комунікативних стратегій і тактик спору в правоохоронному дискурсі.

Основна частина

Передусім необхідно уточнити дефініцію поняття спір. Узагальнюючи поняття спору, які тлумачаться в науковій літературі [3, 6], визначимо спір, як словесне зіткнення, в якому опоненти відстоюють різні точки зору. Теоретично спір підпорядковується певним законам і носить організований, спланований характер, хоча на практиці про ці закони часто забувають. Щоб перемогти, учасники спору повинні усвідомлювати кінцеву мету і змодельовати комунікативну стратегію, яка забезпечить успіх. Щодо тлумачення поняття комунікативної стратегії в науковій літературі спостерігаються деякі розбіжності.

У монографії І.Є. Фролової наведено визначення *комунікативної стратегії* як комунікативного наміру мовця, сформованого на підставі використання суспільного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань [8].

Іссерс О.С. [4] відзначає, що в основу *стратегії* покладена певна послідовність мовленнєвих дій, які обираються в залежності від мети взаємодії. Авторка зазначає, що основними складовими стратегії є прогнозування та контроль мовної взаємодії, основним підґрунтям – фонд спільних знань та моделей когнітивного досвіду учасників взаємодії, а конститутивною ознакою – гнучкість, яка визначається можливістю реалізації стратегії через різні комунікативні тактики та ходи.

Дещо відмінні позиції щодо визначення комунікативної стратегії знаходимо в працях Н.Д. Арутюнової [1] та С.Г. Тер-Мінасової [7].

Незважаючи на той факт, що визначення поняття *комунікативна стратегія* різними авторами містять деякі відмінності, можна виділити спільні ознаки: планування, прогнозування, мовну взаємодію та спрямованість на досягнення успішної комунікації. Отже, ми визначаємо комунікативну стратегію як загальний план мовної взаємодії, який базується на когнітивному досвіді комунікатора і охоплює сукупність його мовних дій, спрямованих на реалізацію намірів.

Розглядаючи комунікативну стратегію як загальний план мовних дій, приходимо до висновку про необхідність виділення складових цього плану, якими наразі є комунікативні тактики. Тактику будемо інтерпретувати як сукупність конкретних вербальних і невербальних дій, а також мовних засобів, що відповідають обраній стратегії та реалізують її.

Безумовно, ситуації спору виникають у будь-якій сфері життєдіяльності людини, не винятком є і правоохоронна сфера, тому аналіз ситуацій спору в правоохоронному дискурсі будемо здійснювати у такій послідовності: по-перше, визначаємо соціальний контекст, по-друге, виявляємо інтенції учасників спору та аналізуємо їх реалізацію через комунікативні стратегії і тактики мови [2], а далі, беручи до уваги дискурсивний і прагматичний аспекти, обираємо спосіб репрезентації результатів дослідження мовою перекладу.

Звернемося до практичної реалізації обґрунтованої моделі на матеріалі англomовного художнього фільму «A Few Good Men» [9].

Розглянемо ситуацію спору між молодим лейтенантом Каффі, який щойно закінчив Гарвардський університет та представлятиме інтереси підзахисного у залі суду та молодим офіцером Морської піхоти Спрадлінгом, який збирається висунути йому обвинувачення у зберіганні та вживанні наркотиків під час несення служби, тому предметом спору є переговори щодо суворості покарання для правопорушника. Спир відбувається у умовах неофіційного спілкування (Каффі безтурботно грає у бейсбол), тому Спрадлінг намагається перехопити ініціативу у спорі і вдається до комунікативної стратегії домінуван-

ня, яку він реалізує за допомогою таких комунікативних тактик.

1. Тактики звинувачення.

You're stalling on this thing. – *Ту навмисно затягуєш справу.*

У тлумачному словнику англійської мови [10] одним із значень слова «*stall*» є таке: «*to employ delaying tactics towards (someone)*», що в перекладі може трактуватися як «затягувати, зупиняти», але український відповідник не передає додаткову експресивно-емоційну конотацію англійської лексичної одиниці, тому у перекладі ми використовуємо прийом додавання, вживаючи слово «навмисно», для того щоб адекватно відтворити експресію повідомлення мовою перекладу.

Комунікативна тактика погрози може бути проілюстрована таким прикладом:

I'll hang your boy from a fuckin' yardarm! – *Я повішу твого хлопця на клятому нок-реї!*

Пропонуємо для перекладу спосіб синтаксичного уподібнення. У наведеному прикладі цей спосіб забезпечує збереження об'єктивної модальності, вираженої дієсловом *will (I'll)*, і відтворення емоційно-експресивної забарвленості висловлювання, тобто суб'єктивної модальності, вираженої смисловим дієсловом та групою другорядних членів, що його поширюють.

2. Тактики апеляції до авторитету.

Well your client thought it was marijuana. – *Але твій клієнт вважає, що то була марихуана.* У перекладі використовуємо спосіб синтаксичного уподібнення.

У відповідь Каффі використовує стратегію висміювання (*With what, possession of a condiment? - Звинуватити у чому? У зберіганні спецій?*) і демонструє такі тактики протидії.

1. Тактику спростування авторитету (*my client's a moron – мій клієнт – бовдур*).

2. Тактику звертання до третьої сторони.

Sherby doesn't think the Navy hangs people from yardarms anymore. – *Шербі думає, що на флоті більше не вішають людей на нок-реяx.* Ця комунікативна тактика використовується для спростування твердження. У перекладі доцільним є використання способу антонімічної заміни. Апеляція до третьої сторони має звучати переконливо, тому при перекладі заперечну частку «не» використовуємо не в першій, а другій частині твердження, при цьому зміст висловлення не міняється, а реалізація комунікативної тактики стає більш дієвою.

3. Апеляція до прав людини і закону (*that's not against the law – це не є протизаконним*).

4. Тактику негативних (небажаних) перспектив.

You're gonna spend an entire summer going blind on paperwork because a Signalman Second Class bought and smoked a dime bag of oregano. – *Все літо*

ти будеш сліпнути над документами через те, що сигнальник другого класу викуриє десятицентову сигарету з майораном.

При перекладі «*You're gonna spend... going blind*» ми використовуємо спосіб граматичної трансформації. Англійська конструкція «to be going to» використовується тоді, коли мовець робить певні припущення щодо майбутнього, які сприймаються як факт достовірний, тому разом із смисловим дієсловом у перекладі така граматична конструкція відтворюється формою майбутнього часу останнього. При відтворенні зазначеної комунікативної тактики мовою перекладу опускаємо дієслово «spend» та використовуємо лексико-семантичний відповідник «сліпнути» замість англійського словосполучення «*going blind*». Якщо залишити у перекладі «Ти проведеш ціле літо за паперами та будеш сліпнути...», то нам не вдасться яскраво відтворити картину небажаних перспектив, та комунікативна тактика може залишитися нереалізованою, бо за багатослівністю втрачається зміст інтенцій комуніканта.

5. Тактику емпатії.

Dave, you seem upset and distraught. – *Дейв, здається: ти засмучений і розгублений.*

6. Тактику «підмащування компліментом»: *Cause you have wisdom beyond your years.* – *Тому що ти розумний не по роках.*

Розглянемо ситуацію спору між командиром та його підлеглими.

Командир Корпусу морської піхоти викликає двох підлеглих офіцерів, щоб спільно вирішити долю солдата, який написав лист до військової прокуратури про порушення в військовій частині та попросив про своє переведення в іншу частину. У розмові із своїми підлеглими офіцерами полковник Джесеп обирає комунікативну стратегію співробітництва, яка реалізується за допомогою мовних одиниць, які включають особовий займенник *we*: *we as officers, we're gonna to train him, we see eye to eye on the best way, we went to the Academy together, we were commissioned together, we did our tours in Vietnam together.* Реалізація стратегії співробітництва здійснюється через використання таких комунікативних тактик.

1. Апеляції до почуття обов'язку і відповідальності.

Maybe we as officers have a responsibility to train Santiago. Maybe we as officers have a responsibility to this country to see that the men and women charged with its security are trained professionals.

Може, ми як офіцери маємо навчити Сантьяго. Може, ми як офіцери маємо нести відповідальність перед країною, що всі жінки і чоловіки, які її охороняють, – професіонали.

2. Комунікативної тактики апеляції до почуття патріотизму.

And now I'm thinking that your suggestion of transferring Santiago, while expeditious, and certainly

painless, might not be in a manner of speaking, the American way. Santiago stays where he is. – *Тому можу з впевненістю сказати, що навіть безболісне та миттєве переведення Сантьяго, звучить не зовсім по-американськи. Сантьяго залишиться тут і я буду його тренувати.*

При перекладі ми використовуємо спосіб лексико-граматичної трансформації. Комунікант використовує модальне дієслово «might not» для того, щоб висловити сумнів з приводу того, що переведення солдата, який не справляється із виконанням своїх обов'язків, до іншої частини відповідає інтересам країни, яку вони присягли захищати, тому для відтворення ставлення командира до ситуації ми використовуємо прийом конкретизації, а саме дієслово «to be», яке має широке значення, ми замінюємо смисловим дієсловом «звучати» з більш конкретним значенням та додаємо прислівник «не зовсім». Якщо переставити частку «не», можемо отримати такий переклад «... звучить зовсім не по-американськи», але така категоричність мовою оригіналу може бути відтворена лише модальним дієсловом «must not», тому запропонований нами переклад повністю зберігає модальність висловлювання у мові оригіналу.

3. Апеляції до спільних цінностей та інтересів.

I think he's kind of a weasel, myself. But he's an awfully good officer, and in the end we see eye to eye on the best way to run a Marine Corps unit. We're in the business of saving lives, Matthew. That's a responsibility we have to take pretty seriously. – *Для мене він лис. Але він до біса відданий офіцер, та в реїті-реїті ми обидва знаємо, як керувати Корпусом морської піхоти. Ми – рятуємо життя, і ставимося до цього серйозно.*

Англійський ідіоматичний вислів «to see eye to eye», який мовою перекладу може бути відтворений фразою «сходитися у поглядах», ми перекладаємо як «знаємо», використовуючи прийом генералізації, при цьому додаємо займенник «обидва» для того, щоб підкреслити спільність думок та дій.

4. Апеляції до почуття безпеки та захищеності.

And I believe that taking a marine who's not yet up to the job and packing him off to another assignment, puts lives in danger. – *І повір мені, взяти морського піхотинця, який не може впоратися із своїми обов'язками, а потім призначити його на іншу посаду, наражає життя на небезпеку.*

При перекладі підбираємо лексико-семантичний відповідник.

У розмові командир встановлює свою перевагу над підлеглим за допомогою комунікативної стратегії домінування, яка реалізується за допомогою тактики погрози, залякування і приниження. Також тон розмови між командиром та підлеглим може бути охарактеризований як стратегія «холодної ввічливості».

Don't interrupt me, I'm still your superior officer! – *Не перебивайте мене: я все ще ваш командир!* У зазначеній ситуації командир апелює до статуту, таким чином демонструє своє пріоритетне становище. Украї-

нський переклад відтворюємо за допомогою підбору рівнозначного семантичного відповідника.

У наступному прикладі командир принижує почуття гідності підлеглого офіцера.

Matthew, sit down. We go back a while. We went to the Academy together, we were commissioned together, we did our tours in Vietnam together. But I've been promoted up through the chain with greater speed and success than you have. – Метью, сідай. Давай трохи згадаємо. Ми разом вступили до Академії, разом ми і отримали офіцерські звання, разом були у В'єтнамі, **та моя кар'єра була швидкою та успішнішою, ніж твоя.**

Командир проводить невеликий екскурс у минуле, розповідає про рівні можливості, які вони мали, тому фраза щодо його швидкого кар'єрного росту і успіху мала на меті якнайболіше вдарити по самолюбству підлеглого. При перекладі ми робимо опущення словосполучення «to be promoted through the chain», яке може бути відтворене як «отримати кар'єрний зріст» і, використовуючи прийом генералізації, перекладаємо «... кар'єра була...», далі підбираємо лексико-семантичний відповідник «швидкою» до словосполучення «with greater speed», тому в кінцевому результаті отримуємо «... **моя кар'єра була швидкою та успішнішою, ніж твоя.**».

Далі командир підкреслює, що він абсолютно байдужий до почуттів підлеглого, тому фраза «**Don't ever question my orders in front of another officer!**» (**І більше ніколи не піддавайте сумніву мої накази в присутності інших!**) звучить як погроза. При перекладі ми використовуємо спосіб синтаксичного уподібнення.

Now if that's a source of tension or embarrassment for you, well, I don't give a shit. We're in the business of saving lives, Captain Markinson. Don't ever question my orders in front of another officer!

Та я чхати хотів на те, що це може поставити тебе у незручне становище. Ми рятуємо життя, капітан Маркінсон. І більше ніколи не піддавайте сумніву мої накази в присутності інших!

Висновки

Узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що ситуації спору у правоохоронній сфері відбуваються в умовах різних дискурсивних практик. Якщо спір відбувається між офіцерами в умовах неофіційного спілкування, то його результат зале-

жить від комунікативних якостей учасників спору. Такі ситуації є емоційно забарвленими, учасники спору використовують комунікативні тактики погрози і звинувачення, часто апелюють до сторонніх осіб і використовують тактику небажаних перспектив. З іншої сторони в статті проаналізовані ситуації спору, які відбуваються між командиром та підлеглим. Такі ситуації характеризуються стриманістю, тон розмови може бути охарактеризований як стратегія «холодної ввічливості». Серед комунікативних тактик, які знаходять реалізацію в таких ситуаціях, можна виділити апеляцію до почуття патріотизму і обов'язку, апеляція до спільних цінностей і інтересів, але також командир може використовувати тактику домінування, принижуючи почуття гідності підлеглого. Вибір способу перекладу зазначених тактик залежав від умов дискурсу.

Список літератури

1. Арутюнова Н.Д. Человеческий фактор в языке: коммуникация, модальность, дейксис / Наталья Давидовна Арутюнова. – М.: Наука, 1992. – 218 с.
2. Дейк Т.А. ван Язык, познание, коммуникация / Дейк Т.А. ван. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
3. Зеркин Д.П. Основы конфликтологии: [курс лекций] / Дмитрий Петрович Зеркин. – Ростов-на-Дону, «Феникс», 1998. – 480с. – (Серия «Учебники и учебные пособия»).
4. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи: моногр. / Оксана Сергеевна Иссерс. [5 изд.]. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.
5. Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядку: Теоретичні засади салузової комунікації: [монографія] / за ред. докт. філол. наук, проф. Л.М. Пеліпейченко. – Х.: АВВ МВС України, 2009. – 272 с.
6. Поварнин С.И. Искусство спора. О теории и практике спора. [Электрон. ресурс] – Петроград, 1923. – 164 с. – Режим доступа: http://zipsites.ru/books/iskusstvo_spora/
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: [учеб. пособие] / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 624 с.
8. Фролова І.Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі: моногр. / Ірина Євгенівна Фролова. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
9. A Few Good Men [відеозапис] / реж. Роб Рейнер; в ролях: Том Круз, Демі Мур, Джек Ніколсон; Columbia Pictures. – USA, 1992.
10. English Dictionary for Advanced Learners. – Macmillan, 2006. – 1692 p.

Надійшла до редколегії 6.12.2012

Рецензент: д-р філолог. наук, проф. Л. М. Пеліпейченко, Академія внутрішніх військ МВС України, Харків.

КОММУНИКАТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ СПОРА В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОМ ДИСКУРСЕ В АСПЕКТЕ АНГЛО-УКРАИНСКОГО ПЕРЕВОДА (НА МАТЕРИАЛЕ АМЕРИКАНСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ФИЛЬМОВ)

В.В. Рыбьяк

Обобщена информация о понятии спор в проекции деятельности органов охраны правопорядка. Выделены основные коммуникативные тактики и стратегии правоохранительного дискурса. Обосновано, что перевод коммуникативных стратегий и тактик спора в правоохранительной сфере зависит от условий дискурса.

Ключевые слова: спор, правоохранительный дискурс, коммуникативная тактика, коммуникативная стратегия, способы перевода.

**COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS OF CONTROVERSY IN LAW-ENFORCEMENT DISCOURSE
IN TRANSLATION FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN BASED ON AMERICAN FEATURE FILMS**

V.V. Rubiak

The article defines the notion “controversy” concerning the law-enforcement sphere. It also deals with the communicative strategies and tactics in the law-enforcement discourse. The work substantiates the fact that the choice of the ways of translation of controversy depends on the discourse conditions.

Keywords: *controversy, law-enforcement discourse, communicative strategy, communicative tactics, ways of translation.*